

Ajuntament de
Lloret de Mar

SAMLM
SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE LLORET DE MAR

Pregó de la Festa de Sant Romà

Pregoner: Narcís - Jordi Aragó i Masó

Data: 17 de novembre de l'any 1977

Ajuntament de
Lloret de Mar

SAMLM
SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE LLORET DE MAR

PRESENTACIO DEL PREGONER, per

Joan Domènech i Moner
Conseller de Cultura

Avui entrem definitivament en el rovell de l'ou de les Festes de Sant Romà d'aquest any. Dic en el rovell de l'ou perquè ja fa dies que celebrem actes inclosos dins la programació d'aquestes festes i encara més tard en seguiran d'altres; però és realment amb aquesta vetlla i els tres dies següents que entrem en allò que, amb tota propietat, és la nostra Festa Major d'hivern. Aquesta Festa Major que, enguany, ha estat acollida amb una total popularitat, amb carrers guarnits pels propis veïns i amb manifestacions que han demostrat que la festa era plenament viscuda per tothom.

Un acte més d'aquestes manifestacions és el Pregó. Em toca presentar-vos -i ho faig amb molt de gust- En Narcís Jordi Aragó i Masó prestigiós advocat i periodista gironí. En el moment de fer-ho penso que, curiosament, fa pocs dies, en una sessió d'Ajuntament, en aquesta mateixa sala i al voltant d'aquesta mateixa taula, abolíem algunes ordenances que havien caigut en desús. I entre els serveis que quedaven definitivament arraconats hi havia el del pregoner, que nosaltres popularment anomenàvem «el nunci», així amb unes certes reminiscències de diplomàcia vaticana.

Per tant, resulta paradoxal que l'any que anul·lem el nunci, ens decidim a fer un pregó. Encara que ja es veu que el comentari vol tenir un to festiu, no deixa de ser veritat que l'existència del Pregó com a pòrtic de les festes ha respost a alguna raó. I és que, en el nostre subconscient, ens hem adonat que aquestes festes certament eren diferents de les altres ocasions i, per això, ens ha semblat que calia un Pregó que es fes ressó d'aquest present esperançador; que es necessitaven unes paraules adients i encoratjadores. I vam creure que la persona més idònia per a parlar-vos era En Narcís Jordi Aragó, que per la seva tasca al front de l'admirada revista «Presència», ha demostrat tot aquest temps -inclòs el de les prohibicions- una trajectòria brillant des d'un punt de vista cívic, des d'un punt de vista d'impulsor de noves inquietuds, i de noves activitats, cosa que tant convenia a la ciutat de Girona i a les nostres comarques.

Les seves paraules, doncs, sempre mesurades, assenyades, riques de conceptes, com prou bé coneixem els lectors dels seus articles a «Presència», poden donar la pinzellada que necessitava d'entrada aquesta Festa Major d'hivern de Lloret.

I és amb aquesta creença -millor diria amb aquesta seguretat que us deixo amb En Narcís Jordi Aragó. Ell té la paraula. (Aplaudiments).

Pregó

Voldria començar deixant constància de la meva gratitud i de la meva satisfacció. Gratitude per l'encàrrec rebut i satisfacció per poder-lo portar a terme des d'aquesta nova sala de sessions de l'Ajuntament.

Ara fa tres anys, tot Catalunya va poder llegir als diaris la denúncia feta per quatre regidors de Lloret: els Plens Municipals es celebraven en una sala de dimensions reduïdes en la qual només hi havia onze seients: justos per al batlle i els membres del Consistori. No hi havia espai, i amb aquesta excusa, el poble no hi cabia. I és que en realitat, com algú va gosar dir, no convenia que el poble hi capigués.

Ara, en canvi, ve una època en la qual caldrà que el poble hi càpiga, que el poble hi sigui present. Per això aquesta sala de sessions que avui s'estrena és el millor auguri i el millor símbol d'una època nova en la qual les coses hauran d'anar molts diferents de com han anat fins ara. I és fins i tot l'evidència de què ja hi comencem a anar.

Després de la gratitud i de la satisfacció comença la perplexitat. Jo us hauria de parlar, com correspon als pregoners, de la vila de Lloret i de la seva festa. ¿Com ho podria fer, però, per ajuntar en una evocació breu la realitat múltiple, la fabulosa complexitat de tot un poble?.

Hi hauria una manera fàcil de sortir del pas i seria començar a recordar les nissagues antiquíssimes que en el curs dels segles han fet acte de presència en aquest litoral il·lustre. Podríem recordar la vila romana de Loredó que ha deixat com a vestigi la vostra torre dels Moros. Podríem excavar junts, de la mà de la dinastia dels Martínez, farmacèutics doblats d'arqueòlegs, fins a trobar, als poblats ibèrics del Turó Rodó i del Puig de Castellet, les mostres prehistòriques de la més remota i obscura antiguitat. Podríem endinsar-nos pels viaranys florits de la mitologia i evocar amb Josep Carner el lloredar vora les ones que fou la pàtria de Dafne; el jardí arran de mar en on Apol·lo devia festejar.

Un altre camí a seguir seria el de l'economia, amb el record de l'època esplendorosa de les vostres drassanes, que en 10 anys construïren 50 vaixells de vela que feren la carrera d'Amèrica a partir de la famosa ordenança de Carles III, i d'aquells vostres avis que amb llurs vaixells anaven fins al Nou Continent a fer diners, que estaven fora trenta anys i tornaven després amb trenta mil duros i una fonda nostàlgia i que bastien llurs cases de nous rics com uns petits palaus anacrònics enmig de l'horitzó urbà.

Podríem seguir també el camí de la literatura, de l'art o de la tradició: reviu les proses de Ruyra, de Roig i Raventós o de Pla; les pinzellades de Llaveries o de Togores; la música d'Arrieta i la lletra de Camprodon, o els grans moments de plenitud de la trajectòria vital lloretenca, com ara la lluminosa processó de Santa Cristina o la dansa cerimoniosa de les Almorratxes.

Podríem, en fi, resseguir amb una mirada lírica les bel·leses inacabables d'aquest paisatge únic, o recitar de cor amb veu solemne els noms de les platges d'aquests contorns: Canyelles, Sa Boadella, Fenals ...

Tot això podríem fer, i fins fer-ho amb una íntima i compartida convicció. Però no ho farem. No ho faré, en fi, perquè ja ho han fet d'altres abans que jo i millor que jo. No ho faré perquè em faria vergonya d'intentar-ho davant d'un home com Esteve Fàbregas, que ens ha dit de Lloret tot allò que ha trobat en el fons dels arxius o en el record de la gent, i tot allò que ha intuït amb el seu esperit de poeta i la seva ànima d'enamorat. No ho faré, a més, perquè penso que un pregó de festes també pot ser una altra cosa.

M'agradaria parlar, ni que fos un moment, de la meva visió personal de Lloret, del Lloret que recordo de quan jo era petit. El meu oncle Josep Maria s'havia casat amb la filla d'un «americana» que es deia Romà, i tenia casa a Lloret; i Lloret era encara un poble blanc i tranquil, amb una arquitectura i un urbanisme que tenien el seu màxim exponent en aquest edifici neoclàssic, discretament mudat, de la casa de la Vila, instal·lat perpendicularment al mar com un vaixell, i en aquest passeig del mar que sembla dissenyat amb les mesures justes per a no cansar.

D'altra banda, el meu oncle Ricard tenia una vinya que baixava amb un fort pendent sobre Santa Cristina: un mirador privilegiat de l'horitzó amb l'ermita blanca al bell mig. Era segurament una de les vinyes que havia inspirat el sonet de Ferran Agulló sobre aquell indret:

*«randes de roques, llum encegadora,
cel blau, mar blava i una font que plora,
un aire pur, les vinyes verdejant»*

Aquestes dues visions meves de Lloret, la de la vila tranquil·la i la de la vinya solitària, eren les que m'enduia de les meves breus visites d'infant: unes visites que culminaven sempre amb la dolçor d'una merenga que compràvem a la plaça -i que avui he tornat a comprar bon punt arribat, tot rememorant vells temps-, una merenga que emergia blanquíssima del seu petit vaixell de paper ondulat i que a mi em semblava un monument a les ones, com la cristal·lització de l'escuma, com un intent de fer tangible, encara que igualment fràgil, el moment màgic de trobar-se l'aigua del mar amb la terra de Lloret.

Aquestes foren les meves primeres visions de Lloret, i les he conservat i les conservo vives encara; fins i tot ara que la vila tranquil·la és un cafarnaüm turístic i que la vinya solitària ha sucumbit a les parcel·les d'una urbanització.

I si ara us he parlat d'aquestes visions no és pas perquè siguin les meves primeres ni tant sols perquè siguin meves, sinó perquè penso que a través d'elles hem arribat al punt al qual jo us volia portar aquesta nit: al Lloret d'abans de la doble sotragada política i turística que la història ens ha

deparat. Perquè ara que estem vivint l'hora de tants retrobaments i tantes recuperacions, ens cal recordar també, sense deixar potser allò que hem adquirit l'esperit d'aquell moment dolç que, tot i ser tan poc llunyà en el temps, se'ns apareix com a infinitament distant i inabastable.

En els textos i les il·lustracions d'aquella època se'ns dibuixa tota la Costa Brava com un paradís que encara no havia estat descobert. Per tal de fer-nos càrrec del salt que hem donat, cal llegir descripcions com la continguda a l'Àlbum Meravella., Llibre de les belleses Naturals i Artístiques de Catalunya, en el seu volum cinquè, publicat l'any 1933.

«petites viles de pescadors, amb llurs casetes blanques algunes i d'altres revellides per la inclemència dels elements; indrets on la vida sembla lliscar-hi dolçament ... regió ignorada, verge encara de les emocions i dels trasbalsos que la civilització porta aparellats; terra de llibertat, a la fi, gelosa de conservar els seus costums i el seu tipisme ... »

Així era, encara que semblava mentida, la Costa Brava de fa 44 anys. En feia 25 que Ferran Agulló l'havia batejada. En feia 8 que anaven i venien de Barcelona les excursions marítimes dels famosos Viatges Blaus. En feia 3 que s'havia estrenat a Lloret l'òpera Marina. En faltava un perquè el Govern de la Generalitat de Catalunya celebrés reunió de Consell sota el brancatge centenari del pi de Santa Cristina. En faltaven dos perquè aparegués a la revista barcelonina «El productor hispanoamericana» un text de Manuel Marinello que seria a l'ansem la darrera descripció bucòlica del litoral i l'anunci encara innocent de la seva transformació futura. Deia així:

«tierra de poesía, de ensueño, de reposo, va ganándose de continuo nuevos admiradores más allá de la frontera, a lo cual ayuda no poco la divulgación de la benignidad del clima que en ella se disfruta y que lleva a sus villas, a sus pueblecitos ribereños y a los pocos hoteles importantes que en el litoral se levantan, innúmeros forasteros y turistas.»

Ha aparegut ja, doncs, la paraula clau: els turistes. L'arribada del turista, que en el terreny sociològic suposa un trencament, coincideix políticament amb una altra ruptura: la guerra civil espanyola i després el conflicte mundial. Després d'aquest parèntesi obligat, arriba la invasió impetuosa i massificadora quan, d'una banda, Europa recupera progressivament la seva prosperitat i, de l'altra, l'Estat Espanyol viu una època particularment difícil: de penúria econòmica i de plena repressió dictatorial.

El canvi, ja ho sabeu, va ser molt fort. Artur Margarit, un vell relloger de Lloret, amb botiga oberta en un dels carrers més centrals, ho recordava no fa gaire temps en una entrevista periodística:

Ajuntament de
Lloret de Mar

SAMLM
SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE LLORET DE MAR

«Quan jo em vaig establir aquí, a l'any 30, no passàvem de 3.400 habitants. Ara he calculat que al cap de cada dia d'estiu passen per aquest carrer més de 40.000 persones».

Tot això comporta, de manera inevitable, no sols un trencament, sinó una trencadissa. De cop i volta es capgira tota una manera de fer, de viure i de ser. Com ha escrit un altre que ho sap bé, el guixolenc Josep Vicente,

«el país es trobava sense defenses quan aparegué en l'horitzó el primer turista de debò. Els vells motllos foren reemplaçats per les noves realitats accelerades, bon xic irracionals, violentes ben sovint. Sobre els horts, damunt l'economia assenyada de les mongeteres i les mates d'albergínies, s'hi implantà la fiança del totxo i la biga pretensada i el país s'aldarullà. Era natural.»

Es així com un paisatge idíl·lic es va desfer en quatre dies o en quatre anys. Però més enllà del paisatge hi havia els homes: allò que Yvette Barbaza anomenava, en la seva obra monumental, «*Le paysage humain, de la Costa Brava*». I aquesta és la qüestió: Fins a quin punt, a la destrucció del paisatge, hi ha correspost la destrucció de l'home i del poble. Fins a quin punt la nova etapa viscuda sota la doble dictadura política i turística ha superat un trauma sense remei. Fins a quin punt l'explosió ferotge de la iniciativa privada ha suposat la renúncia voluntària i resignada de la dignitat col·lectiva. Fins a quin punt el neguit de l'acció individual ha arraconat els sentiments de la consciència ciutadana. Fins a quin punt s'ha amagat o s'ha perdut el tresor dels valors tradicionals.

Hi ha dos trets que fins fa ben poc havien estat definitoris de la fesomia de Lloret i consubstancials a tota la Costa Brava i que avui s'han esfumat, coberts per altres pinzellades més llampants. Dos trets que es resumeixen bé en aquelles meves dues visions personals que us apuntava.

Sí, d'una banda, la vinya solitària era un símbol de la calma, de l'altra, el poble ordenat i tranquil era un símbol de la convivència. Dos valors que en pocs anys han entrat en una llastimosa crisi, en una esfereïdora decadència.

La calma. Hi ha una anècdota deliciosa que jo vaig viure de prop i que expressa amb una eloqüència inefable aquesta pau, aquesta manca de pressa, de la Costa Brava. Un pintor naïf que vàrem descobrir en una barraca d'una petita cala tenia al cavallet un quadre a l'oli a mig fer, al centre del qual hi apareixia, esbossada, una petita embarcació. I deia: «No el puc acabar, perquè s'han endut la barca. A veure si aquesta família torna el mes que ve...»

Als nostres ulls, qualsevol de les moltes barques que en aquell moment es trobaven varades a la platja, podia haver servit de model. Però per al pintor no. Ell pintava aquella barca, no una altra. I tenia temps per endavant. Esperava.

Ajuntament de
Lloret de Mar

SAMLM
SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE LLORET DE MAR

Aquest home sense neguit i sense angoixa era de la raça dels mestres d'aixa, que poden tardar un any a construir un vaixell; de la raça de les puntaires, que esmercen un dia sencer a fer una punta de coixí; de les cosidores de xarxes, que necessiten dotze hores per enllestir-ne una; dels tapers, que feien festa tots els sants dilluns; dels pescadors, que contemplen el capvespre recolzats silenciosament a la barca; dels dansaires que executen cada any la cançonera cerimònia del ball de plaça de Lloret. Perquè Lloret era el paradigma d'aquesta calma. Lloret era allò que llegíem a l'Àlbum Meravella: «un indret on la vida sembla lliscar-hi dolçament.»

No fa pas massa temps que uns lloretencs, tan bons literats com pèssims profetes, escrivien en uns fulls de l'Atracció de Forasters: «Quan nasqué Lloret, els astres ja prediren que no seria mai ni àgora d'apassionades discussions, ni vociferant mercat, ni sorollosa factoria». Qui els ho havia de dir!

El diari «Los Sitios, sense anar més lluny, allà pels anys 50 encara deia que a Lloret hi sobraven els rellotges perquè *«todos los caminos llevan en buena hora a la vida contemplativa.»* Tot això s'ha extingit definitivament en un obrir i tancar d'ulls.

La calma: un valor que mai més no podrem recobrar.

L'altre valor perdut és, dèiem, el de la convivència. El vostre Artur Margarit ho explicava en aquella entrevista: «Fa trenta anys això era un món deliciós. La gent era franca, senzilla; es vivien els problemes de la gent d'una manera comunitària.» Jo també tinc recollits a través de l'exercici del periodisme molts testimoniats d'aquell passat. En «Mundo» de Palamós, l'últim rapsode de la Costa Brava, m'ho explicava així: «Allò era molt bonic. No hi havia l'ambició d'ara i es vivia amb molta germanor. S'ha perdut aquella relació, aquell contacte cordial. Als meus veïns de fa 60 anys encara els tinc com a familiars, i, en canvi, als d'ara amb prou feines si els puc dir bon dia. S'ha perdut la humanitat. Els diumenges, la gent sortia en colles, amb ànecs i conills, cap a les cales per a fer l'arrossada. I en aquelles reunions el menjar no ho era tot, perquè sempre es completaven amb recitals de cançons, historietes, poesies ...» les completaven

encara amb altres coses, En Bepes, poeta popular de Palafrugell, assegura que «d'aquelles trobades vora mar, d'aquella solidaritat continuada, en sortiren les cooperatives, les germandats, i tot això posà els fonaments d'una manera de viure.» Una manera de viure que el propi Bepes ha cantat en els seus hendecasil·labs:

*«Era aquell temps el temps que permetia
trobar-se a tants a qualsevol moment,
sentint l'encant de la companyonia,
aquell encant que avui es va perdent ...
Era aquell temps de l'amistat desperta que
perd de mica en mica empenta i grau.*

Ajuntament de
Lloret de Mar

SAMLM
SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE LLORET DE MAR

*Llavors deixaven molts la porta oberta
que avui es va tancant no sols amb clau ...
Malgrat tres-cents pecats que trobaries,
feren un món que no tenia preu.
Avui som un seguit de mitjanies
com les que es troben a per tot arreu.»*

Els retrats de l'ahir i de l'avui no poden ser més clars ni més durs. Clars com un mirall i durs com una acusació. No us voldria pas portar cap a l'elegia ni cap a la mitificació del passat, però sí a prendre consciència de la realitat i a rumiar sobre el perquè del present com a primer pas obligat, indispensable, per començar a superar-lo. La calma, que era un tresor, no Ja recobrem, engolida com ha quedat per l'allau del progrés. Però la convivència que és una necessitat vital, no sols la podeu recuperar sinó que us asseguro que ara estem precisament en el moment just de fer-ho, que ara el tombant de la història ens torna a ser favorable amb tal que ens conjurem per a intentar-ho. I aquest voldria ser l'objectiu i el sentit d'aquest pregó.

Ja hem dit que tot aquest procés accelerat de despersonalització que va començar amb l'arribada del turisme, va coincidir no sols amb un moment de tribulació i necessitat econòmica sinó amb una època singularment propícia per a provocar aquest resultat: la plenitud repressiva de la dictadura. Francesc Cambó, en la seva aguda anàlisi de les dictadures, va explicar molt bé que durant aquests períodes «la ciutadania conscient acaba per esvaire-se i domina en el poble o l'egoisme apolític que duu als ciutadans a consagrar tota l'atenció a llurs afers privats, o l'esperit gregari, menat gairebé sempre per l'esperança dels avantatges materials. La gran massa del poble -diu Cambó- és presa d'una indiferència total per a tots els afer públics, dels quals sistemàticament s'ha vist exclosa,» com els lloretencs us havíeu vist exclosos del saló de sessions de l'Ajuntament. «En canvi -afegeix- els egoismes materialistes, als quals la dictadura deixa lliure camp d'expansió, prenen una enorme embranzida. El ciutadà, atrofiat el civisme, es reclou en el conreu exclusiu dels seus afers personals. L'Estat esdevé un gran sindicat d'egoismes que la dictadura té compte de fomentar i de protegir.»

Aquest és el sentit pregó de tot el que ha passat a Lloret i arreu; el veritable sentit que fins fa poc no ens era ni donat d'explicar públicament. El turisme va ser l'esquer que va ensenyar diners; la situació econòmica va potenciar l'instint natural de la gent a buscar la manera més fàcil de fer-los; però si tot un poble es va rendir sense massa condicions a favor d'allò que semblava més rentable i més fàcil, va ser perquè la situació política estimulava el tantsemenfotisme, frenava els impulsos altruistes de la ciutadania i afavoria l'individualisme i el materialisme més desfermats.

Per això ara, que hem passat aquell túnel llarg i fosc i hem sortit a la llum, ni que sigui indecisa, és l'hora de tornar al civisme perdut. Per això ara,

quan tornem a caminar pel nostre propi peu cap al futur, moltes realitats, institucions i entitats dels nostres pobles. hereves d'aquelles antigues germandats, societats i cooperatives, aixequen altra vegada la bandera de la ciutadania i expressen amb veu renovada la voluntat de tornar a fer un país viscut i sentit en tots els actes, fins els més elementals de la vida quotidiana.

I entre les moltes coses que tornen de l'exili, com ja ha començat a succeir a les festes de la Mercè a Barcelona i a les fires de Sant Narcís de Girona i com ara està succeint a Lloret, hi figuren en un lloc destacat les festes populars. Perquè també això ens havia estat pres: el sentit popular i autèntic de les nostres festes majors, que es programaven als despatxos oficials o, en el millor dels casos, en una sala municipal massa petita perquè hi entrés el poble, reduït per força a la trista i sotmesa condició d'espectador.

Les festes populars, que eren i són i han de ser l'aplec d'una voluntat col·lectiva de diversió, sempre han tingut una certa dimensió antiautoritària, i per això no és estrany que la dictadura, a la vegada que reprimia totes les manifestacions polítiques del poble, n'ofegués també les seves diversions. Els qui creien que el millor ordre públic era la pau del cementiri feien tots els possibles per tal que la gent no es trobés ni s'expressés lliurement i col·lectivament, com no fos a través de l'estratègia egoista i del concepte mercantilitzat d'una diversió programada i prefabricada des de dalt.

«La manca de la pràctica de la llibertat -ha dit Josep Mª Castellet- és una escola sinistra, deformadora i alienant». 40 anys d'aquesta escola ens havien anat deformant fins a fer-nos perdre l'esma de trobar-nos. Havíem après a anar en ramat, però ja no sabíem reunir-nos per a construir una festa de tots. Cada dia se'ns feia més difícil estar junts, emprendre col·lectivament alguna aventura. Sabíem anar en massa disciplinada i passiva al futbol o al cinema, però havíem perdut el protagonisme de la nostra convivència. Amb prou feines sabíem ja que érem capaços de viure i de gaudir tots plegats.

Ara és l'hora, doncs, de recobrar les festes per a tot el poble. Les festes que signifiquin el retrobament màgic de la persona amb el grup. Les festes que no es limitin als espais closos disposats pels mercaders de la diversió, ni es pleguin a l'etiqueta encarcerada i buida de les élites, sinó que ocupin altre cop -en una veritable ocupació democràtica- la plaça i el carrer. Les festes de les quals el poble mateix n'assumeixi el protagonisme, sense imposicions estranyes ni paternalismes ofensius. Les festes en les quals es manifesti sense traves l'espontaneïtat de la gent. Les festes que s'organitzin, es preparin i es celebrin amb la plena participació de tothom. Les festes que siguin fruit de l'aportació i coordinació de totes les entitats culturals, cíviques, esportives i recreatives, amb un Ajuntament que, perquè sigui poble, vibri al mateix ritme que el poble. Les festes que, com ha dit fa poc el vostre Joan Domènech, «ens facin veure clar que encara som persones, que encara som capaços de compartir l'alegria, l'esbarjo, la satisfacció i

Ajuntament de
Lloret de Mar

SAMLM
SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE LLORET DE MAR

l'esplai» i que ens facin «oblidar capelletes, grupets, interessos particulars, per entendre que hi ha una cosa més vàlida: la comunitat».

Ara es l'hora, doncs, d'aquesta nova festa de Sant Romà que jo he tingut avui l'honor i el goig de pregonar-vos. Jo us desitjo que enguany la festa de Sant Romà sigui la millor ocasió per exercitar el civisme amb tot allò que té d'esforç compartit; que sigui la millor manera de recuperar la pròpia història i de deixar de viure la història imposada; que sigui la fórmula més autèntica per entroncar amb l'esperit d'aquell Lloret que era i que malgrat tot no hem de deixar morir; que sigui el senyal del redreçament d'unes persones que han pogut deixar de ser súbdits per tornar a governar-se ells mateixos; que sigui el símbol i l'anticipació d'un refluoriment de la vida cívica en tots els àmbits en un marc immediat de veritable democràcia municipal.

Que sigui, en fi, l'expressió més alegre i més plena de la joia d'un poble que ha començat a trencar les cadenes de molts dels seus servilismes i que està recobrant aquell qualificatiu que llegíem a l'Àlbum Meravella: que està siguent altra vegada «terra de llibertat».

(Aplaudiments).